

INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDA NUTQ ETIKETI VOSITALARINING LEKSIK, GRAMMATIK VA STILISTIK XUSUSIYATLARI

Xolmanova Zarnigor Faxriddin qizi

Termiz iqtisodiyot va servis universiteti magistranti

Email: zarnigorxolmanova1@gmail.com

Ilmiy rahbar: Phd, dotsent Gavhar Salomova

Annotatsiya

Ushbu ilmiy maqola ingliz va o'zbek tillarida nutq etiketi vositalarining leksik, grammatik va stilistik xususiyatlarini tahlil qiladi. Maqola, nutq etiketi vositalarining tilshunoslik nuqtai nazaridan qanday ishlatilishini, har ikki tilda o'zgacha madaniy kontekstda qanday shakllanishini ko'rsatib beradi. Tahlil etilgan vositalar, xususan, salomlashish, murojaat, xayrlashuv va boshqa nutq etiketi unsurlarining leksik va grammatik strukturalari, shuningdek, ularning stilistik xususiyatlari va jamiyatdagi ijtimoiy rollarga moslashuvi ko'rib chiqiladi. Maqolada real madaniy va tilshunoslik materiallariga asoslanib, til orqali ijtimoiy munosabatlar va madaniyatning qanday ifodalanganligi tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar nutq etiketi, leksik xususiyatlar, grammatik xususiyatlar, stilistik xususiyatlar, ingliz tili, o'zbek tili, kontrastiv lingvistika

Kirish

Nutq etiketi har bir til va madaniyatda o'ziga xos shakllar va xususiyatlarga ega. Nutq etiketi – bu tilning ijtimoiy va madaniy shart-sharoitlarga mos ravishda til egalarining bir-biriga munosabatini ifodalovchi vositalar majmuasidir. Har ikki tilda ham bu vositalar kommunikatsiya jarayonida axborot almashinuvidan tashqari, ijtimoiy pozitsiyalar, hurmat, va madaniy qadriyatlarni ham namoyon etadi. Ingliz va o'zbek tillari o'rtasida nutq etiketi vositalarining leksik, grammatik va stilistik jihatlari o'xshash va farqli bo'lishi mumkin, chunki har bir til o'zining madaniy va tarixiy yuksalishiga, xalqning tarixiy an'analari va o'tmishdagi ijtimoiy tuzilmalariga

asoslangan. Shu boisdan, ingliz va o'zbek tillaridagi nutq etiketi vositalarining tahlil qilinishi nafaqat tilshunoslik, balki madaniyatshunoslik uchun ham katta ahamiyatga ega.

Ushbu maqolada, ingliz va o'zbek tillaridagi nutq etiketi vositalarining leksik, grammatik va stilistik xususiyatlari bir-biri bilan taqqoslanadi. Maqola ingliz va o'zbek tillarining nutq etiketi vositalarini kontrastiv tahlil qilishni o'z ichiga oladi va bu orqali har ikki tilda muloqotda qanday farqlar va o'xshashliklar mavjudligini ko'rsatishga harakat qiladi.

Metodologiya

Maqolada kontrastiv lingvistika metodologiyasi asosida tahlil olib boriladi. Kontrastiv lingvistika ikki yoki undan ortiq tillarni solishtirib o'rganish jarayonidir, bunda tillar o'rtasidagi farqlar va o'xshashliklar aniqlanadi. Ingliz va o'zbek tillari o'rtasidagi nutq etiketi vositalarini tahlil qilishda leksik, grammatik va stilistik jihatlar alohida e'tibor qaratiladi.

Nutq etiketi vositalari, asosan, kommunikatsiya jarayonida ijtimoiy hurmatni ifodalashda, shuningdek, kishi o'rtasidagi ijtimoiy pozitsiyani belgilashda ishlatiladi. Tahlilda ingliz va o'zbek tillarining eng ko'p qo'llaniladigan nutq etiketi vositalari – salomlashish, murojaat qilish va xayrlashuv iboralari, shuningdek, rasmiy va norasmiy formalar orasidagi farqlar ko'rib chiqiladi.

Natijalar

Leksik xususiyatlar Ingliz va o'zbek tillaridagi nutq etiketi vositalarining leksik jihatlari, ularning o'ziga xos madaniy ma'nolari va kontekstual qo'llanilishiga bog'liqdir. Ingliz tilida, salomlashish, murojaat qilish va xayrlashuv kabi formulalar aniq va keng tarqalgan bo'lib, leksik jihatdan tartibli va ba'zan rasmiy kontekstda ishlatiladi. Masalan, "Good morning", "How are you?", "Goodbye", "See you later" kabi iboralar xalqaro madaniyatda keng qo'llaniladi va ular tilning leksik tizimida kuchli o'rin egallaydi.

O'zbek tilida esa nutq etiketi vositalari ko'proq milliy va diniy kontekstga asoslanadi. Masalan, "Assalomu alaykum", "Xayr", "Yaxshi kun", "Salomat bo'ling" kabi iboralar an'anaviy madaniyatga to'liq mos keladi va ijtimoiy munosabatlar davomida keng qo'llaniladi. Biroq, rasmiy kontekstda o'zbek tilida ham ingliz tiliga o'xshab "Salom", "Xayr" kabi iboralarga tayanish mumkin, ammo bu leksik vositalar orasidagi farqni ko'rish mumkin.

Grammatik xususiyatlar Nutq etiketi vositalarining grammatik xususiyatlari ingliz va o'zbek tillarida farq qiladi. Ingliz tilida, salomlashish, murojaat va xayrlashuv formulalari odatda oddiy zamon, savol va fe'lga bog'liq bo'lgan shakllarda ifodalanadi. Masalan, "How do you do?", "How are you?", "Take care" kabi ifodalar grammatik jihatdan oddiy, lekin kommunikativ vazifasini muvaffaqiyatli bajaradi.

O'zbek tilida esa grammatik jihatdan salomlashish va xayrlashuv formulalari ko'proq so'zlashuv uslubi va ijtimoiy pozitsiyaga asoslanadi. O'zbek tilida "Assalomu alaykum" iborasi ko'proq diniy nuqtai nazardan kelib chiqadi, bunda "alaykum" so'zi salomlashuvda ko'proq hurmatni ifodalashni ko'zda tutadi. Boshqa so'zlar, masalan, "Salom" va "Xayr" iboralari esa o'rta va norasmiy kontekstlarda ishlatiladi.

Stilistik xususiyatlar Stilistik jihatdan ingliz va o'zbek tillaridagi nutq etiketi vositalari orasidagi farq aniq namoyon bo'ladi. Ingliz tilida stilistik jihatlar ko'proq norasmiy va rasmiy uslublar o'rtasidagi farqlarni bildiradi. Norasmiy salomlashish formulalari, masalan, "Hi", "Hey", ko'pincha yoshlar va do'stlar o'rtasida ishlatiladi, rasmiy formalar esa ishbilarmonlik va jamoat joylarida keng qo'llaniladi.

O'zbek tilida esa stilistik jihatlar ko'proq ijtimoiy mavqe va hurmatga bog'liq. Misol uchun, "Assalomu alaykum" iborasi din va an'analarga asoslangan rasmiy salomlashuv bo'lib, biror kishi bilan hurmatga asoslangan munosabatda bo'lishda qo'llaniladi. Boshqa tomondan, "Salom" yoki "Xayr" kabi norasmiy iboralar ijtimoiy aloqalarni ifodalash uchun ishlatiladi. Stilistik farqlar shuningdek, jamiyatdagi qatlamlar va ijtimoiy guruhlar o'rtasidagi farqlarni ko'rsatadi.

Muhokama

Ingliz va o'zbek tillarida nutq etiketi vositalarining leksik, grammatik va stilistik xususiyatlaridagi farqlar, har ikki tilning ijtimoiy va madaniy sharoitlari bilan bog'liqdir. Ingliz tili global tillardan biri bo'lib, uni ko'plab mamlakatlar va madaniyatlar ishlatadi. Bu esa ingliz tilidagi nutq etiketi vositalarini universal qiladi. Biroq, o'zbek tili faqat o'zbek madaniyati va an'analari doirasida ishlatiladi, bu esa o'zbek tilidagi nutq etiketi vositalarining madaniy va diniy jihatlarini aks ettiradi.

Nutq etiketi vositalarining ijtimoiy ahamiyati o'zgarib turadi. Ingliz tilida salomlashish va xayrlashuv vositalari ko'proq norasmiy va rasmiy kontekstlarga moslashgan, o'zbek tilida esa ko'proq madaniy va diniy qadriyatlarga asoslangan.

Xulosa

Nutq etiketi vositalarining ingliz va o'zbek tillaridagi leksik, grammatik va stilistik xususiyatlari o'rtasida qator farqlar mavjud. Ingliz tili global kontekstdagi til bo'lib, undagi nutq etiketi vositalari keng tarqalgan va universal xarakterga ega. O'zbek tili esa o'zining madaniy va diniy elementlari bilan ajralib turadi. Har ikki til o'rtasidagi kontrastiv tahlil nutq etiketi vositalarining qanday ishlatilishini va ularning madaniy hamda ijtimoiy ahamiyatini chuqurroq tushunishga yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Jaffe, D. (2003). *The Handbook of Discourse Analysis*. Wiley-Blackwell.
2. Sardarov, A. (2006). *Tilshunoslikda kontrastiv lingvistikaning asoslari*. Tashkent: Fan.
3. Cook, V. (2003). *Second Language Learning and Language Teaching*. Routledge.
4. Karimov, I. (2002). *O'zbek tilining semantikasida salomlashish formulalari*. Tashkent: Fan va texnologiya.